

Урок 42

Тема. Філософський зміст твору «Павутинка». Підтекст. Художні образи новели (Будда, Кандата). Символічні образи природи

Мета уроку (розвиток компетентностей). *Предметних і комунікативних:* знання і розуміння сюжету новели-притчі «Павутинка»; уміння відповідати на питання за змістом прочитаного/почутого твору, розкривати філософський зміст, підтекст та художні особливості новели «Павутинка», визначати роль художніх деталей та символів у тексті; характеризувати персонажів твору; розкривати актуальність і жанрову належність твору, висловлювати своє ставлення до зображених у творі персонажів, подій і ситуацій, підкріплюючи їх аргументами та наводячи доречні приклади; обстоювати власну позицію щодо порушеної проблеми, визначаючи право на існування іншої думки, з дотриманням принципів етики спілкування, норм літературної вимови. **Ключових:** розвиток уміння розмежовувати в художньому тексті фактичну інформацію та підтекст, коментувати підтекст, наводити цитати для підтвердження та увиразнення власних поглядів, ідей, переконань; представляти текстову інформацію, комбінуючи різні способи і засоби візуалізації змісту.

Обладнання: підручники, зошити, ПК, презентація.

Тип уроку: урок формування нових знань, умінь та навичок.

Зміст уроку

I. Актуалізація та корекція знань. Хвилинка творчості. Презентація ілюстрацій до твору, пропонування назв частин твору.

II. Мотивація навчальної діяльності. Повідомлення теми уроку. Визначення очікуваних результатів відповідно до орієнтирів навчальної програми.

Вступне слово вчителя. Своє творче і життєве кредо Акутагава Рюноске сформулював так: «Щоб зробити життя щасливим, треба любити повсякденні дрібниці. Сяйво хмар, шелест бамбука, цвірінкання зграйки горобців, обличчя перехожих - у всьому цьому потрібно знаходити вищу насолоду. Але ж ті, хто любить дрібниці, через дрібниці завжди страждають. Жабка, що стрибнула в зарослий ставок в саду, порушила вікову печаль. Але жабка, яка вистрибнула із зарослого ставка, можливо, вселила вікову печаль... Щоб зробити життя щасливим, треба страждати від повсякденних дрібниць».

У чому ж щастя людини, згідно філософії буддизму, і як це показано у притчі?

III. Сприйняття і засвоєння матеріалу.

Актуалізація теоретичних понять.

- Який твір є притчею? Назвіть приклади притчі.
- Що називають підтекстом художнього твору?
- Пригадайте визначення художньої деталі.

Пояснення вчителя. За спостереженнями японського дослідника Моміюкі Юко, Акутагава перетворив короткий епізод про Кандату на драматичну оповідь, надав їй характеру притчі. Порівняно з першоджерелом розповідь складається не з однієї, а з трьох частин: перша частина - рай, друга - пекло, третя - рай. Події твору починаються вранці і закінчуються опівдні. В раю час тече, значить, навіть Будда живе за природними законами. Акутагава також змінив характер оповіді. Письменник прибрав пряме буддійське повчання: «Той, хто робить боляче іншим, робить зло собі. Той, хто допомагає іншим, допомагає собі.» За життя письменника його оповідання вважалося хорошим матеріалом для того, щоб діти могли зрозуміти огидність егоїзму, але ідейний зміст твору набагато глибший.

Новела Акутаґави має такі характерні риси:

☞ Пародійний характер твору. Читачі відчувають сильний егоїзм Кандати, який дивився на людей, що піднімаються за ним по павутині, і думав: «Я впаду знову в пекло». Але коли він крикнув: «Гей, грішники!» - ця сцена стала смішною. Кандата забув, що він сам грішник, розбійник-убивця, тому його слова прозвучали, як пародія на героя книги «Інга но огурума» Кандату, який розкався у злочинах. Автор відходить від прямого звинувачення Кандати в егоїзмі та іронізує і над героєм, і над моралізаторськими книгами.

☞ Зміщення акцентів з буддиської до загальнолюдської моралі. В книзі «Інга но огурума» Кандата розкався у злочинах і благав Будду спустити павутину. В оповіданні Акутаґави Будда випадково побачив Кандату, згадав його милосердний вчинок і спробував врятувати його. Хоча образ Будди – це алегорія милосердя, Акутаґава не вірить, що людину може врятувати лише божество, він показує, що від самої людини залежить набагато більше, і доносить цю думку читачам.

Через елегоричний образ Кандати виражено повчання: «егоїзм губить людину». Акутаґава склав філософську розповідь із подвійним сенсом, щоб діти відчули різні сторони життя. Давайте тепер вяснимо, якими художніми засобами він цього досягає.

IV. Формування нових знань, умінь, навичок і компетенцій. Робота з текстом.

Словесне малювання та презентація учнівських ілюстрацій.

- Усно опишіть Лотосове озеро. Як автор передає стан спокою у раю?

- Зробіть усний опис пекла. Які художні деталі нагнітають стан страху?

Визначення художніх деталей та прийомів.

- За допомогою яких художніх прийомів створено образ раю та образ пекла?

- Яка роль антитези і контрасту у творі? Знайдіть інші приклади їхнього використання?

- Чому у творі не описано зовнішність Будди і Кандати?

- Які художні деталі пов'язані з образом Будди?

- Чому Будда пішов з сумним виразом обличчя?

- Чому саме павук і його павутинка мала врятувати душу грішника? Яка роль цієї деталі?

- Чому павутинка була такою довгою?

Допитливим. У всіх релігіях, за винятком християнства, павук показаний як корисне або навіть божественне створення. У мусульман є переказ про те, як павук врятував пророка Мухаммеда. Одного разу Мухаммед, переслідуваний ворогами, сховався від них у темну печеру. Досягнувши печери, вбивці хотіли було її обшукати, але, помітивши біля входу в неї павутину, вирішили, що там нікого немає, і поспішили далі. З тих пір мусульмани шанують павука як божественну істоту, вбивати яку тяжкий гріх.

У ряді фольклорних текстів різних народів світу павутина служить дороговказом та/або рятівною ниткою, що з'єднує при цьому небо і землю.

Дослідження символіки оповідання.

Павук – двоякий міфологічний символ. Сприймається як символ центру світу і його засновника: заснувати світ – це «павукова робота». Він же – ловець людей в сплетену ним павутину, яка міцна, якщо когось треба спіймати і знищити, але слабка і рветься, якщо на неї надіятись, аби щось втримати. Тож його павутиння – символ ненадійності і небезпечний засіб у чужих руках... Акутаґава використав символіку рятівної нитки.

Озеро було символом очищення, а також джерелом життя. Опуститися в озеро означало, з однієї сторони, смерть, а з іншої – зцілення і відродження.

Символ лотоса означає і витоки життя, і його порядок, творче начало, духовний шлях і нірвану. В основі символу - чистота лотоса. Корінь, який проростає з мулистого дна річки, символізує все низьке – матерію, темряву. Довга ніжка подібна душі, яка прагне до світла.

Квітка – це дух, чистий і спрямований до Сонця. Це символ моральної і душевної чистоти. Хайку Мацуо Басьо це яскраво ілюструє:

Білий лотос-цвіт:
не цурається багна,
із якого зріс.

Дослідження філософського змісту твору, утілення філософії буддизму.
«Філософія буддизму». (На інформаційній картці або на слайді презентації.)

Світосприйняття буддизму пронизане проповіддю гуманізму, добрих відносин між людьми, любові до ближнього, ненасильства. Буддизм учить робити добрі та вмілі вчинки, уникаючи злих та невмілих вчинків, а також розвивати розум, очищувати себе від жадоби, злостивості та хибних поглядів. У буддистській етиці існує 10 невмілих вчинків (християни називають це гріхами), які приводять до страждань, як саму людину, так і тих, хто поряд з нею. Їх розділено на три категорії: тілесні, словесні та духовні невмілі вчинки. До тілесних відносяться: вбивство, крадіжка та розпуста. Словесні невмілі дії: брехня, сіяння розбрату (розмови, які ведуть до сварок), образливі слова та безглузді розмови. Духовними невмілими діями є користолубство, недобррозичливе ставлення до інших та невірні погляди на життя.

Благородний шлях до спасіння включає такі правильні погляди і грані розвитку:

- ✓ правильне бачення — бачення реальності як вона є, а не якою вона здається;
- ✓ правильний намір — намір звільнення від егоїзму;
- ✓ правильна мова — правдива і необразлива ні для кого мова;
- ✓ правильна дія — вчинки, які нікому не завдають шкоди;
- ✓ правильне життя — спосіб життя, який не шкодить нікому;
- ✓ правильне зусилля — справи для покращення своєї особистості;
- ✓ правильна усвідомленість — сприйняття речей без пристрасної симпатії до них чи відрази;
- ✓ правильна концентрація — зосередження усіх сил на саморозвиток, пізнання істини, просвітлення.

Мета цього шляху - покласти край стражданню та досягти Пробудження (*Бодгі*). Буддисти, на відміну від християн, заперечують існування індивідуальної душі людини. Наступного разу людина може опинитися у світі у вигляді того ж павука, якоїсь тварини. Тому буддистська етика побудована на засадах незавдання шкоди живим істотам. Будда давав прості моральні накази: не вбивати жодної живої істоти, не красти, не говорити неправди, не вживати п'яних напоїв, не провадити розбещеного життя, бути прихильним і дружнім до всіх.

Евристична бесіда.

- Чи дотримувався Кандата за життя правил буддизму?
- Яку правильну дію вчинив Кандата, що дало йому шанс на порятунок?
- Що символізує шлях уверх Кандати по павутинці згідно філософії буддизму?
- Як ви розумієте вислів: «Кандата вперше за багато років знову здобув людський голос»? Для чого йому був даний цей голос?
- Проаналізуйте, які правила шляху до спасіння порушив Кандата, висячи на павутинці?
- Чому з погляду буддизму Кандата не міг вибратися з Кривавого озера, де він страждав? - Чи може, на вашу думку, наступити переродження душі в пеклі? Чи роблять людину добрішою відчуте покарання, пережиті страждання?
- Як ви гадаєте, чи отримає Кандата ще один шанс на порятунок від Будди? Що йому потрібно для цього зробити?

Компаративна студія. Ви познайомились на уроках української літератури з притчею Емми Андієвської «Казка про яян». Зіставимо твори, що належать різним культурам.

Прочитайте ключові фрази, які характеризують яяців. («Кожен яянин знає тільки своє «я», і тому запитань другої людини не чує», «Ніхто не може допомогти яяині, бо тільки він сам усе знає та вміє». «Усі тут харчуються власним «я». Коли воно вичерпується, яянин умирає, проте «я» кожного із яяів таке невичерпне, що всі тутешні мешканці майже вічні».

- Чи є в яяах риси Кандати, і навпаки?

-Чим місто яяів схоже на місцеперебування Кандати? (Воно у глибочезному проваллі, далеко від усього світу, від блакиті неба, сонячної ласки і тепла. А ще там панує мовчання – алегорія егоїзму, коли люди не чують один одного.)

- Чим відрізняються шанси на порятунок яяів та Кандати? (В місті було сім брам, що давали можливість позбутися егоїзму, гордині, стати справжніми людьми. Кандата мав єдиний шанс.)

- Чим схожі ідеї цих творів?

V. Закріплення вивченого матеріалу, узагальнення та корекція знань.

Складання узагальнюючої схеми.

Асоціативний ряд «Павутинка Кандати». Назвіть моральні цінності, та риси характеру, які асоціюються з образами твору та починаються з перших букв слова (наприклад: павутинка - порядність, вірність.., Кандата – кат, негідник, тиран...)

Виконання інтерактивних вправ:

«Образ-символ павутинки»: <https://learningapps.org/display?v=pkvy5zvsn24>

«"Павутинка". Символи новели»: <https://learningapps.org/display?v=pwufw9jka24>

Підсумкова бесіда за питаннями підручника на с. 212.

VI. Підбиття підсумків, рефлексія.

Незакінчене речення. Коли я прочитав / прочитала «Павутинку, то замислився / замислилася про...

Працюємо вдома. Творчі проєкти. 1. Згадайте, що таке хайку. Напишіть хайку за твором «Павутинка» Рюноске Акутагави (як варіант – написання сенкана). 2. Зробіть презентацію «Буддизм».